

НЕУСПЕЛИ ПОКУШАЈ ОПСЕРВАТОРИЈЕ ДА ОСНУЈЕ МЕТЕОРОЛОШКУ СТАНИЦУ У БАЧИНИ 1902.

ЂОРЂЕ ПЕТКОВИЋ

Културолошки пројекат „Јухорско око“

Резиме. Приређено је седам докумената пронађених у селу Бачини код Варварина који се односе на неуспели покушај Опсерваторије Велике школе у Београду да у овом поморавском селу оснује метеоролошку станицу. Упорност која је красила професора Милана Недељковића овде није уродила плодом, вероватно је у питању немарност оних који су били позвани да у том послу учествују.

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Радио сам на овом терену ради прикупљања грађе о Драгићу М. Локсимовићу, адвокату и јавном раднику (демократском прваку) између два рата, познатом по одбрани Драгољуба Драже Михаиловића.¹ У сенари (плевњи) Драгослава Јовановића, наишао сам на расуту историјску грађу основне школе у Бачини из друге половине XIX и с почетка XX века, уз велику количину старог папира, међуратних, ратних и поратних новина. Према изјави домаћина, школска архивска грађа је остављена у једној помоћној згради у дворишту још почетком Првог светског рата, касније је само додавано оно што више није било за употребу. Њихов стриц, учитељ Чедомир Чеда Јовановић, је имао пасију прикупљања новина, књига, докумената. Пошто је зграда била у лошем стању, папир је пренет у бољи простор, али се мора констатовати да је временом доста тога уништено, па и од кад се нашао на месту где је затечена.²

Међу бројним школским документима, наишао сам на седам докумената из 1902. године који се односе на покушај Опсерваторије Велике школе у Београду да се у овом месту оснује метеоролошка станица (стација), које овде објављујемо.

¹ Драгић М. Локсимовић, *Дневник младог демократе 1919-1920* (приредио Ђорђе Петковић), Параћин, 2002.

² Марија и Драгослав Јовановић, на чему им се захваљујем.

1. **Бачина** је село чији се атар простире на обронцима планине Јухор, на косама Благодина, а највећим својим делом у равници с леве и с десне стране Каленићке реке. Са укупном површином од скоро 2500 хектара, ово село је највеће у општини Варварин, док је по броју становника (2824) на другом месту. Све до 1840. године у овом селу је било седиште капетаније – среза Темнићског, од када је у Варварину. Овај срез је припадао нахији – окружју Јагодинском, потом Моравском (Ћуприја), да би се 1945. године усталио у окружју крушевачком (сада општина Варварин, Расински округ).³ Између два рата помиње се као варошица.⁴ Приватну основну школу има од 1820. године, прво је село Темнића које је 1842. године добило државну основну школу.⁵ У време на које се грађа односи село припада срезу Темнићском у округу Моравском.

2. У литератури је познато да је иницијатива за оснивање „потребних штација за метеоролошко посматрање“ у нашој земљи покренута 1883. године. Једна стручна комисија 1885. године подржава „предлог, по ком би се имала образовати метеоролошка установа у нашој отаџбини“ (подизање опсерваторије), а предвиђа и „подизање у разним крајевима земље метеоролошких станица првог, другог и трећег реда“, за које су предвиђене и локације: првог реда (Крагујевац, Ниш, Врање, Ужице, Шабац и Неготин), другог реда (Пирот, Књажевац, Крушевац, Краљево, Ваљево, Аранђеловац, Пожаревац и Параћин) и трећег реда (Зајечар, Алексинац, Рашка, Лозница, Уб, Обреновац, Свилајнац, Куршумлија, Кладово, Митровица, Доњи и Горњи Милановац, Ивањица и Чачак). Био је то пројекат професора Милана Недељковића, као известиоца комисије. Реализација је ометена Српско – бугарским ратом, те са реализацијом пројекта креће се 1. јула 1887. године, најпре у провизорној опсерваторији у Београду, а затим 1888. године оснивају се метеоролошке станице у: Крагујевцу, Нишу, Зајечару, Ваљеву, Крушевцу, Ужицу, Врању, Пироту, Пожаревцу и Шабцу.⁶ „Све до 1894. године број метеоролошких станица стагнира, а од те године њихов број почиње нагло да расте из године у годину, са изузетком у времену од 1889. до 1900. године, да би достигао свој максимум (298) 1903. године. Што се тиче стагнације броја метеоролошких станица (...) карактеристичан је период од 1891. до 1893. године, који је био период болести проф. Недељковића због породичних недаћа које су га задесиле, док је у периоду

³ Топлица Симић, *Варварин*, Монографија општине, Варварин, 1995, 190-192.

⁴ Исто, 192.

⁵ Љубивоје Бајић, *Сто седамдесет година школства варваринске општине 1820-1990*, Варварин, 1990, 27.

⁶ Милорад Ђокић, *Оснивање и прве деценије рада Опсерваторије Велике школе у Београду*, у: Наука и техника у Србији друге половине XIX века, 1854-1904, Зборник радова научног скупа Природне и математичке науке у Србији до 1918, Крагујевац, 1998, 134-140.

од 1899. до 1900. проф. Недељковић био пензионисан и уклоњен са Опсерваторије.⁷

Из овога је очигледно да је читав посао у тој служби с краја XIX и с почетка XX века зависио од професора Недељковића. Један од његових блиских сарадника са Опсерваторије Јеленко Михаиловић (у том својству је био у времену од 1898. до 1906. године) забележио је и објавио своје запажање по коме, да има кадрова и средстава, нарочито ради објављивања резултата посматрања у публикацији типа годишњака, Београдска опсерваторија би „узела одмах видно место међу туђим метеоролошким заводима, боље него ли и једна опсерваторија на Балканском полуострву.“⁸ Према објављеној табели, од повратка у Опсерваторију – реактивирања из пензије професора Недељковића 11. септембра 1900. године,⁹ број метеоролошких станица нагло је порастао: 1900 (143), 1901 (222), 1902 (278) и 1903 (298).¹⁰ О експанзионој активности Опсерваторије у том периоду на својеврстан начин говоре и подаци о трошењу добијених буџетских средстава. Док је раније највећи део средстава ишао за основна средства у односу на плате особља, примера ради тај однос је 1899. године био 8629.80 према 1985.00, а 1900. године 5528.25 према 1920.00 динара, ситуација се 1901. године знатно мења у корист плата (у то су урачуната и сретства за рад на терену). Тај однос је био: 3853.20 према 3145.00 динара. Наредне две године ситуација се потпуно окренула, тако да је тај однос 1902. године био 874.10 према 6747.70 динара, а 1903. године: 627.10 према 8349.35 динара.¹¹ „Ови би подаци могли да послуже као потврда доброг материјалног пословања Опсерваторије оправданог још и резултатима метеоролошких посматрања објављених у Билтену Опсерваторије.“¹² У питању су била два билтена на француском језику.¹³ У једном од докумената који је написан крајем 1902. године, Недељковић, пошто је цитирао позитивне оцене о билтену од тадашњих светских експерата, констатује: „Наша Опсерваторија има за свој државни годишњи буџет само 10.000 динара (а Пештански Институт има нпр. 240.000 динара), од којег ми трошимо сада на 13

⁷ Исто, 140-141.

⁸ Цитирано по Милораду Ђокићу, исто, 142

⁹ „Милан Недељковић је 11. септембра 1900. прошетао од Калемегдана до Блатишта (испод Опсерваторије). У Опсерваторију није навраћао – оставио је времена Ђорђу М. Станојевићу да се полако исели и понесе, ако има куда, коју малину и ружу.“ (Љерка Опра, *Девет храстова, записи о историји српске метеорологије*, Републички хидрометеоролошки завод, Музеј науке и технике, САНУ, Завод за уџбенике и научна средства, Београд 1998, 113.)

¹⁰ Милорад Ђокић, исто, 145.

¹¹ Милан Недељковић, *Извештај Опсерваторије Велике школе и њених метеоролошких станица 1899-1903*, Београд, 1904. (наведено према: Милорад Ђокић, исто, 144.)

¹² Милан Ђокић, исто, 145.

¹³ Исто.

дијурниста 730 динара месечно, преко које суме претиче само 100 динара за све друге потребе њене са којима је потпуно немогућно ништа друго осим канцеларијског материјала, осветљења и огрева подмиривати.¹⁴ Отуда се у савременој историографији истиче да гледано у историјској перспективи „његов рад изгледа веома успешан¹⁵, утолико још успешнији ако се узму „у обзир његово време и његова средина, сиромашна, која је главна своја средства морала усмеравати одбрани слободе.“

Наводимо још неколико занимљивости из времена које је обележено повратком професора Недељковића на Опсерваторију на размећи векова:

„У Србији, као и у другим земљама, сељаци су употребљавали пушке да би се одбранили од града када су им облаци изгледали претећи. Модерно пуцање на облаке који би могли да донесу град, почело је 1900. у разним местима у Србији. Иницијативу у томе су имали: виногради, Српско пољопривредно друштво и Министарство народне привреде. Ова пуцања нису вршена систематски, осим у краљевом винограду у Смедереву (са десетак топова).

Почетком 1902. г. министар Народне привреде овластио је управника Опсерваторије да управља одбраном против града у смедеревским виноградима. Управник је тражио да се одбрана проводи као она у Фејстрицу, коју је 1901. видео на лицу места.

Управник Опсерваторије је тражио да се све инструкције и наредбе тачно врше како би наука могла добити тачна искуства и добре констатације. Посао је требало да почне у јулу 1902. године.

Милан Недељковић је у јулу 1902. био позван да у Грацу присуствује стручној конференцији за одбрану од града, као стручњак за ту област примењене метеорологије. Његов реферат у Грацу саслушан је и прихваћен, а на повратку у Београд задржао се у Бечу, где је тај научни рад објављен у целисти.¹⁶

ДОКУМЕНТИ

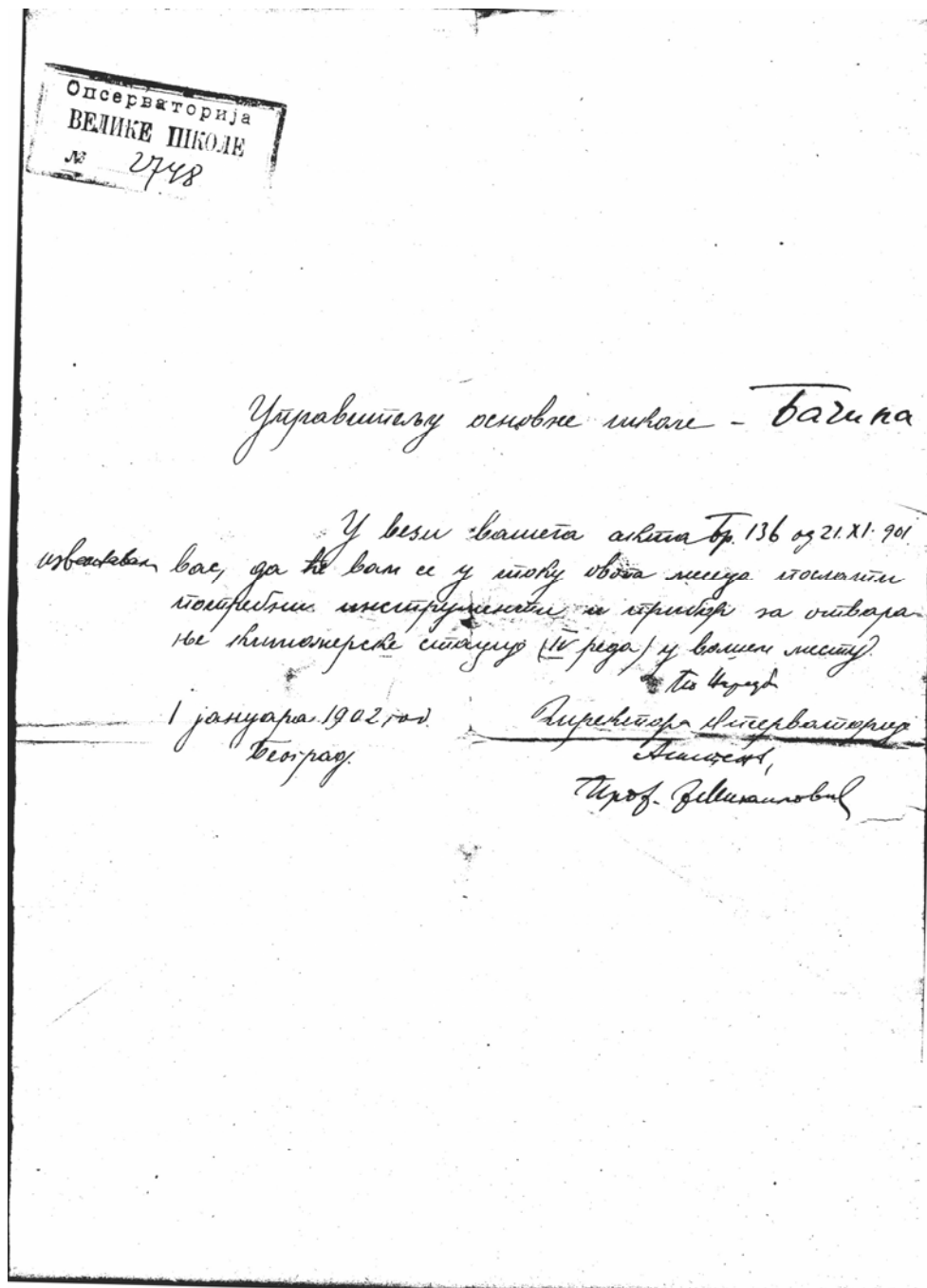
Изнео сам претходне податке, посебно за почетне године XX века, зато што они ближе осветљавају документе које сам у Бачини пронашао и овде их износим пред јавност, захваљујући љубазном позиву организатора и прихватању теме која има свој смисао у томе што се односи на време када је Опсерваторија увелико била истовремено усмерена и на астрономска и на метеоролошка праћења и истраживања, као и зато што јој се на челу налазио професор Велике школе Милан Недељковић,¹⁷ чија је заслуга за финансирање

¹⁴ Видети докуменат бр. 6. (у прилогу)

¹⁵ Н. Јанковић, *Публикације Астрономске Опсерваторије у Београду, 1989.* (цитирано према: Милорад Ђокић, исто, 145.)

¹⁶ Љерка Опра, исто, 144.

¹⁷ Видети одговарајућу одредницу *Мале енциклопедије Просвета*, било које издање.

Слика 1: Писмо Јеленка Михајловића управитељу основне школе у Бачини од 1. јануара 1902.

ЂОРЂЕ ПЕТКОВИЋ

Управитељу основне школе - Бачина

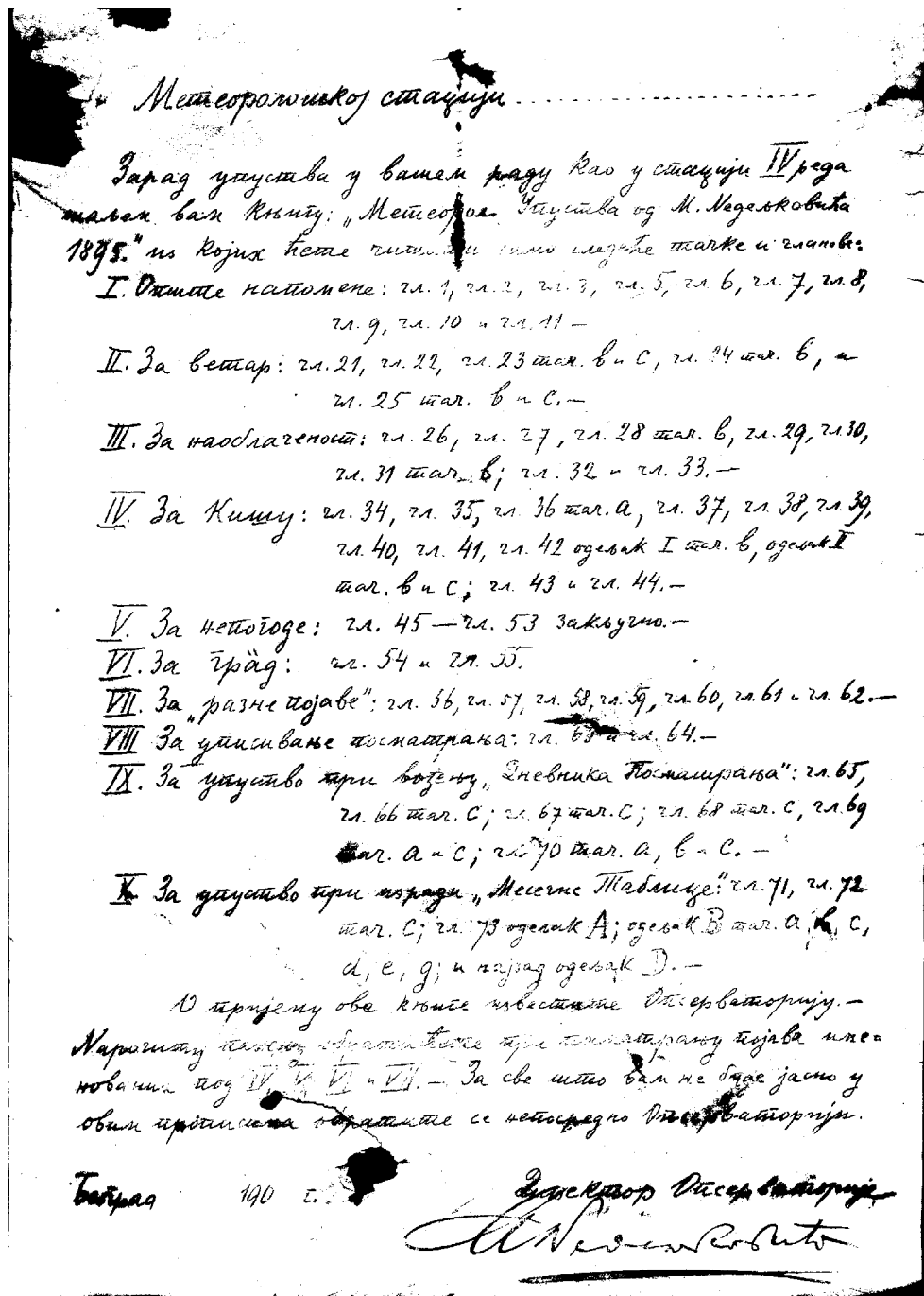
У вези вашег акта Бр. 136 од 21.ХI.901. обавештавам вас, да ће вам се у току овога месеца послати потребни инструменти за отварање кишомерске стације (IV реда) у вашем месту.

1 јануара 1902. год.
Београд.

По Наредби
Директора Опсерваторије
Асистент,
Проф. Ј.Михаиловић

Слика 2: Милан Недељковић (1857-1950).

Слика 3: Циркуларно писмо Милана Недељковића метеоролошким стацијама уз књигу "Метеоролошка упутства".

Метеоролошкој стацији

Зарад упутства у вашем раду као у стацији IV реда шаљем вам књигу: "Метеорол. упутства од М. Недељковића 1896." из којих ћете читати само следеће тачке и чланове:

I. Опште напомене: чл. 1, чл. 2, чл. 3, чл. 5, чл. 6, чл. 7, чл. 8, чл. 9, чл. 10 и чл. 11-

II. За ветар: чл. 21, чл. 22, чл. 23 тач. b и c, чл. 24. тач. b, и чл. 25 тач. b и c.-

III. За наоблаченост: чл. 26, чл. 27, чл. 28 тач. b, чл. 29, чл. 30, чл. 31 тач. b; чл. 32 и чл. 33.-

IV. За кишу: чл. 34, чл. 35, чл. 36 тач. a, чл. 37, чл. 38, чл. 39, чл. 40, чл. 41, чл. 42 одељак I тач. b, одељак II тач. b и c; чл. 43 и чл. 44.-

V. За непогоде: чл. 45 - чл. 53 закључно.-

VI. За град: чл. 54 и чл. 55.

VII. За "разне појаве": чл. 56, чл. 57, чл. 58, чл. 59, чл. 60, чл. 61 и чл. 62.-

VIII. За уписивање посматрања: чл. 63 и чл. 64.-

IX. За упутство при вођењу "Дневника Посматрања": чл. 65, чл. 66 тач. c; чл. 67 тач. c; чл. 68 тач. c; чл. 69 тач. a и c; чл. 70 тач. a, b и c.-

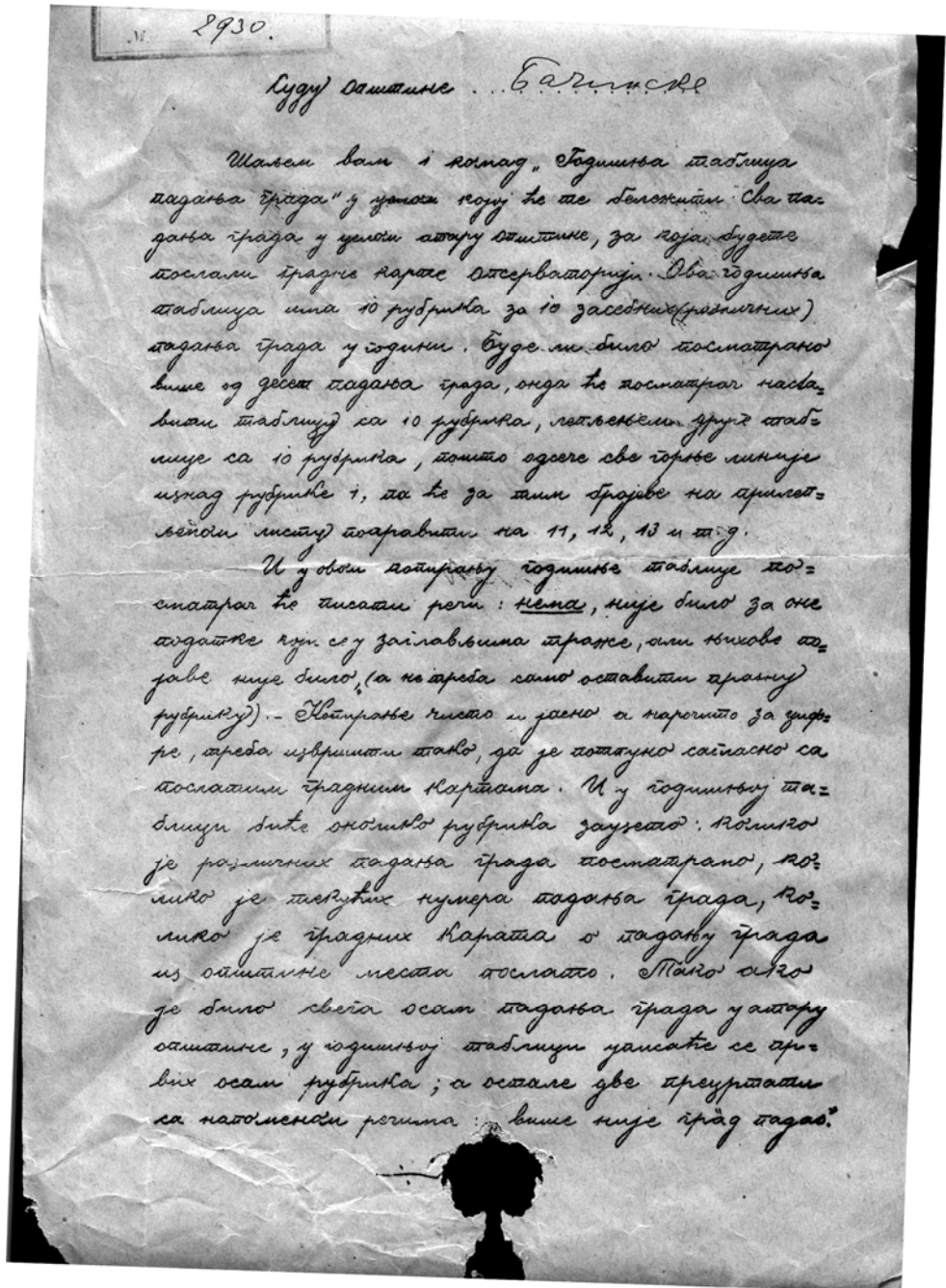
X. За упутство при изради "Месечне Таблице": чл. 71, чл. 72 тач. c; чл. 73 одељак A; одељак B тач. a, b, c, d, e, g; и најзад одељак D.-

О пријему ове књиге известите Опсерваторију.-

Нарочиту пажњу обратићете при посматрању појава именованих под IV, V, VI и VII.- За све што вам не буде јасно у овим прописима обратите се непосредно Опсерваторији.

Београд 190 г.

Директор Опсерваторије
М. Недељковић

Слика 4: Пропратно писмо Милана Недељковића суду општине Бачина уз "Годишњу табелу падања града".

Не брже ни ни једно кадре града у
инсти (стажу) посматрано за црну црну,
посматрано ће само послати црну црну
лику, у којој ће потпуно задрже за своје
место (није стажу) остани, сред, отру,
црну, своје име и премо стабине пруге
није словина забележити: "Није само гра.
за црне црне".

12. Маја 1904.

Београд

Директор Оцсерваторије

M. N. [Signature]

Суду општине Бачинске

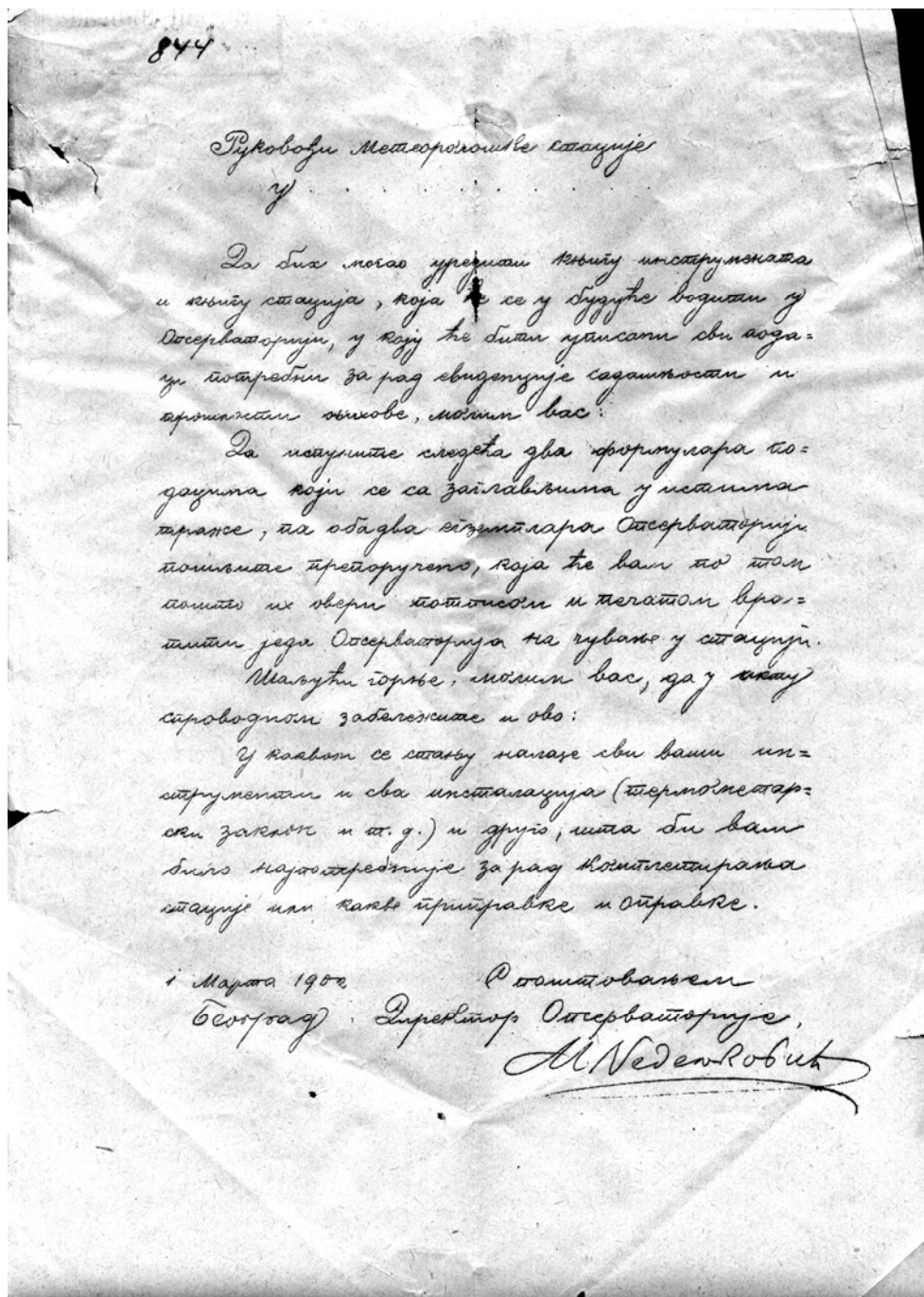
Шаљем вам 1 комад "Годишња таблица падања града" у целост којој ће те бележити сва падања града у целом атару општине, за која будете послали градне карте опсерваторији. Ова годишња таблица има 10 рубрика за 10 засебних(различних) падања града у години. Буде ли било посматрано више од десет падања града, онда ће посматрач наставити таблицу са 10 рубрика, лепљењем друге таблице са 10 рубрика, пошто одсече све горње линије изнад рубрике 1, па ће за тим бројеве на прилепљеном листу поправити на 11, 12, 13 и т. д.

И у овом копирању годишње таблице посматрач ће писати речи: нема, није било за оне податке који се у заглављима траже, али њихове појаве није било (а не треба само оставити празну рубрику).- Копирање чисто и јасно а нарочито за цифре, треба извршити тако, да је потпуно сагласно са послатим градним картама. И у годишњој табlici биће онолико рубрика заузето колико је различних падања града посматрано, колико је текућих нумера падања града, колико је градних карата о падању града из општине места послато. Тако ако је било свега осам падања града у атару општине, у годишњој табlici уписаће се првих осам рубрика; а остале две прецртати са напоменом речима "више није град падао".

Не буде ли ни једно падање града у месту (стацији) посматрано за целу годину, посматрач ће опет послати годишњу таблицу, у којој ће попунити заглавље за своје место (име стације) општине, срез, округ), годину, своје име и преко таблице крупним словима забележити: "Није било града целе године".

12. Маја 1902.
Београд

Директор Опсерваторије
М. Недељковић

Слика 5: Циркуларно писмо Милана Недельковића "Руководима Метеоролошких станицаја".

Руковођи Метеоролошке станице
У

Да бих могао уредити књигу инструмената и књигу станица, која ће се у будуће водити у Опсерваторији, у коју ће бити уписани сви подаци потребни за рад евиденције садашњости и прошлости њихове, молим вас:

Да испуните следећа два формулара подацима који се са заглављима у истима траже, па обадва егземплара Опсерваторији пошљите препоручено, која ће вам по том пошто их овери потписом и печатом вратити једа [један? – *Прим. уредника*] Опсерваторија на чување у стацији.

Шаљући горње, молим вас, да у акту спроводном забележите и ово:

У каквом се стању налазе сви ваши инструменти и сва инсталација (термометарски заклон и т. д.) и друго, шта би вам било најпотребније за рад комплетирања стације или какве приправке и оправке.

1. марта 1902.
Београд

С поштовањем
Директор Опсерваторије
М. Недељковић

Слика 6: Милан Недељковић.

Управителу основне школе
Бачина

Још поштом године послате су вам ствари за
отварање митолошке станице у свом месту, а на ваш
захтев. Ви сте те ствари примили, међу тима још ни
до данас нисте отпочели редован рад.

Како Опсерваторија не може и даље остављати
те ствари без употребе а како је из других места настало
вешто пообрађивање да им се станице отварае — то вас
још послужити ћути мами: ако не можете отпочети редован
рад, од 20 Децембра ове год. по нов. (т. ј. од 7 Децембра по нашем)
Календару и ако не можете бити сигурни да ће рад кроз
целу изућу годину бити без прекида — онда вас молимо, да
сте ствари опсерваториске вратите одмах, како бих имао
времена раставедити их по другим местима пре 1 Јануара
по нов.

22. Новембра 1902 год.
Београд.

Директор Опсерваторије

A handwritten signature in cursive script, likely belonging to the Director of the Observatory mentioned in the text.

Слика 7: Писмо Милана Недељковића од 22. новембра 1902. управителу
Основне школе Бачина.

НЕУСПЕЛИ ПОКУШАЈ ОПСЕРВАТОРИЈЕ ДА ОСНУЈЕ МЕТЕОРОЛОШКУ СТАНИЦУ
У БАЧИНИ 1902.

Управитељу основне школе
Бачина

Још почетком године послате су вам ствари за отварање метеоролошке станице у овом месту, а на ваш захтев. Ви сте те ствари примили, међу тим још ни до данас нисте отпочели редован рад.

Како Опсерваторија не може и даље остављати те ствари без употребе а како је из других места настало велико потраживање да им се станице отворе - то вас још последњи пут молим: ако не можете отпочети редован рад од 20 Децембра ове год. по нов. (т. ј. од 7 Децембра по нашем) календару и ако не можете бити сигурни да ће рад кроз целу идућу годину бити без прекида - онда вас молим, да све ствари опсерваторије вратите одмах, како бих имао времена распоредити их по другим местима пре 1 Јануара по нов.

22. Новембра 1902 год.
Београд

Директор Опсерваторије
М. Недељковић

Слика 8: Милан Недељковић са супругом Томанијом и сином Александром почетком двадесетих година 20. века.

ОПСЕРВАТОРИЈА

SP

Господину надзорнику школском

У

Шаљем вам *Месечни Билешен* наше Опсерваторије (на француском), који сам почео публиковати од ове године, и наменио га науци. Ја вам га шаљем са двојаким задовољством данас: прво што желим њиме да вам заблагодарим на вашем заузимању за наш метеоролошки рад, а друго, што могу да вам јавим, да тај наш *Месечни Билешен*, намењен науци према међународним захтевима и прописима, примљен је *одлично* на страни. О овоме пријему *за сада* вам обим *пуштем* саопштавам само следеће из поимљених одзива.

Директор Централне физичке Опсерваторије у Петрограду, Генерал Рикачов, члан Академије наука итд., писао ми је недавно: „Ја вам честитам *сјајни* почетак *Месечног Билешена Централне Београдске Опсерваторије*, и желим вам од свег срца: да продужи излазити тако потпун и тако на време, као први бројеви његови, као и да успете извршити лепе радове, које намеравате радити. Ви публикујете врло интересне податке, који се не налазе у другим билетенима а нарочито податке о падежима (киши итд.), итд. итд.

Директор Бечког Централног Института Метеоролошког Т. Fernler, професор Бечког универзитета итд. писао ми је: „Ја вам шаљем моја искрена честитања и комплименте. Ваш Месечни Билетен јесте врло драгоцен прилог климатологији, он нам даје тачне метеоролошке вредности за Срвију. Дневне вредности метеоролошких елемената Опсерваторије Београдске од највећег су интереса, и наука ће вам бити обавезна и благодарна за ове врло тачне и брижљиве метеоролошке таблице. Мени је велика радост, што могу да вам јавим за моје потпуно задовољство, које сам имао читајући и штудујући пет првих бројева вашег билетена“ итд.

Директор Централног Лештанског Института Метеоролошког и краљевских Опсерваторија, Т. de Konkoу, члан Мађарске Академије Наука итд. писао ми је: „Пријатно изненађен љубазном пошљом Месечног Билетена Централне Опсерваторије, ја хитам да вам за ову публикацију искрено честитам. Њоме ви овим првим кораком стајете у ред европских института, и осигуравате себи у њиховом колу пуно части место. — Да сте ви вашу Опсерваторију подигли на модерни ниво, о томе сам се ја лично уверио; али о величини ваше мреже стација и о знатном овиму вашег материјала посматрања довијам ја тек овом вашом публикацијом тачно мњење. Односно тога, да сте ви могли богате податке ваше Опсерваторије и стација савлађивати, не могу да се надивим, како сте ви тако огромни рад могли савлађивати средствима које вам стоје на расположењу. Једино је то могуће, само када је управник сâм за науку одушевљен, не штеди никаквог труда и не преза ни од каквих тешкоћа да постављени циљ постигне. — На вашим досадашњим успесима ја вам од срца честитам, и желим вам, да ви и код ваших меродавних кругова не само моралне већ и материјалне потпоре довијете, коју заслужује ствар чијој сте служби посветили и ваше способности и неуморни рад.“ . . .

Шеф Климатолошког Одељења у Централном Институту Метеоролошком француском, Т. Ангоџ, професор Агронског Института, Председник Метеоролошког Друштва француског итд. мој негдашњи професор и шеф) писао ми је: „Са врло великим задовољством примио сам прве бројеве вашег Месечног Билетена. Благодарети вашем истрајном раду Срвија је сада на

Слика 9: Штампани допис Милана Недељковића школским надзорницима уз *Месечни Билтен*.

начин најсрећнији ушла у европску мрежу метеоролошку. — Ја сам знао, колико сте ви радили, да дођете до ових резултата; али ја нисам мислио, да ћете ви првим кораком вашим дати науци тако многобројна и тако потпуна посматрања. Сразмерно површини Србије ваша мрежа станица сада се може поредити са земљама у којима је Метеорологија најбоље негована, и ви сада долазите пре великог броја старијих мрежа метеоролошких европских земаља... Ја ћу презентирати ову публикацију вашу Метеоролошком Друштву, а исто тако и Географском Друштву... Дobar пример који сте ви дали, треба да се чује." . . .

Професор Северо-америчког Централног Метеоролошког Института у Washington-у, знаменити америчанин J. Cleveland Abbe писао ми је: „Примите моје благодарности за вашу љубавност, што сте ми послали првих пет бројева вашег Месечног Билтена. Он садржи климатолошке податке велике вредности за научнике који се баве њима. Ми смо знали шта сте ви радили за Метеорологију, и честитам вам, што је Опсерваторија, коју сте ви основали и организовали, развила се до такве величине, да се на њену корист може поредити са најбољима у Европи. — Ја сам нарочито задовољан што видим, да су Његово Валичанство Краљ и Народна Представништво обезбедили публикавање ваших Анала. — Како су ови први бројеви пуни интересних података који су потребни студијама компаративне климатологије ја сам њих депонов о у Abbe-ову Метеоролошку библиотеку, John Hopkins-овог Универзитета у Baltimore-у (Maryland-у), и надам се да ћу примати и следеће бројеве“.

Да не наводим и друге одзиве; ово је довољно, да покаже J. Надзорниче, да је наша Опсерваторија стала варабар са старијим другима својим, и да она одлично врши службу науци и земљи својој. Да она не само остане на тој висини, већ да и даље поље својим радovima корисним одиста не само за науку, већ и за нашу пољопривреду (и у опште за привреду народну), која је главна материјална основа у нашем народном и државном газдинству — Опсерваторији нашој потребно је потпора материјалних, јер државне потпоре досадашње и сувише су јој незнатне

Наша Опсерваторија има за свој државни годишњи буџет само 10.000 динара (а Лештански Институт има нпр. 240.000 динара), од којег ми трошимо сада на 13 дијурниста 730 динара месечно, преко које суме претиче само 100 динара месечно за све друге потребе њене са којима је потпуно немогућно ништа друго осим канцелариског материјала, осветљења и огрева подмиривати.

И према томе Опсерваторија наша — која осим поменутих дијурниста има само мене и едног асистента, и којој је прекопотребно да добије, осим механичара, још двојицу стручна сарадника и то стална, која вих ја већ Опсерваторији у њој самој спремио — и за *шту поштребу у јестручком персоналу*, и за *кабавку инструмената* у чему смо врло оскудни, и за *иштампање дневника, таблица и других бланкета за наш рад*, и за *издржавање извесног броја станица*, и за *подизање нових станица* (да их увек буде: по 1 станица III реда и по 3—4 станице IV реда у сваком срезу и по 1 до 2 станице II реда у сваком округу према потреби), и за *разне издашке на своје публикације* ит.д. — потребује помоћи, без којих је немогућно маћи се у свему овом. (Крајем ове године Опсерваторија ће почети публиковати *Анале* своје, за које је и законодавно решење довикено).

Ето због свега тога, J. Надзорниче, ја вас молим, врло много молим, да прихватите наш метеоролошки рад, и да га помогнете. Ја помоћи ћете га, да вам Опсерваторија и наша наука буду увек благодарне, ако прихватавши као свој тај наш метеоролошки рад, потпомогнете Опсерваторију код *школског сдбора*, да ви свака наша станица код основне школе добила у смислу расписа J. Министра Просвете помоћ на име хонорара руковође станица: 60 динара за станице IV реда, 100 динара за станице реда III, 120 динара за станице реда III^a, а које сте ви у стању учинити према нашем праву и делокругу као и распису министарском од прошле године. Списак наших станица у раду у вашем подручју прилажем вам у прилогу.

Благодарехи вам унапред на доброту, молим вас, Господине Надзорниче, да примите уверење одличног мог поштовања.

22. Новембра 1902.
у Београду.

Директор Опсерваторије,

Опсерваторија В.И.
Н.

Руковођама Метеоролошке станице
у

Оптимог сам обе године љубимовати на
Францускои Емилетон. Не само да сам Опсе,
рваторије; и - као што ћете из прилога увиди,
детић који сам послао Т. марзал није има никак,
или - наша Опсерваторија постигла је потпуно
успех својим радом.

Мене потпуно потпуно за сам свим
својим и вашим радом некро увек. И само је
за највеће напоре не само најчисти Опсерватори,
рија није показала још 1900, као што сам то,
дичнама тисамо и сабрало за, и као што је мо,
но бити. - То сам лично увек своју дурности
и радно сам с великим поштом у јим није без
никакве карне и режисме пак и на своју личну
тисамо не љубим љубити ништа док ни време
не буде. Ати наорди наордија хубетта то је
дружбаре преисаввала како ја Опсерваторија
и станице не радимо добро, и није презана
ни од дега - ни арне тире године када те је и,
лом урчочила из Опсерваторије на себе наме,
саила да јој и сувине много наиводи, ни сада
ојет у лицу професора која сам ја као меде,
сигурот из Опсерваторије уклонио

Мени, поред Опсерваторије и вама
морим драгим сарадницима поздрав у лицу ар,
вих представника целога света дана је да,
нас потпуноу сатисфакцију - још сам ја

Слика 10: Писмо Милана Недељковића "Руковођама Метеоролошких станица" од 30. новембра 1902.

с људним уверењем очекивао.

Да на достижној висини оста-
немо, и друго, да и даље пожемо у случају на-
уди и земљи својој — ја вас молим да не
одлазите ванше изиђете у њој случају и да
у велику радњу ставите најважније по свима
протисима и уписивима по ситуацији. У
друго молим да констатирате ситуацију како
сваку прилику све што је могуће и ва-
но старате да ситуација не претрпа рад. Јер
као што сам увек имао и попуштао вам
само самостално и добар и нећу рекадан рад
и чеба и поуди отишћој и земљи поуди
и немој прилици рад нас.

С људским поштовањем и
попуштавом

У Београду
30 новембра 1902 год.

Директор Опсерваторије
А. М. Степанов

Опсерваторија В Ш
Н

Руковођи Метеоролошке стације
у

Отпочео сам ове године публиковати на француском Билтен Месечни наше Опсерваторије; и - као што ћете из прилога увидети који сам послао Г. надзорницима школским - наша Опсерваторија постигла је потпун успех својим радом.

Томе постигнутом успеху ја сам свим својим и вашим радом тежио увек. И само је за највеће сажаљење што тај успех Опсерваторија није показала још 1900, као што сам годинама мислио и спремао га и као што је могло бити.- Ја сам чинио увек своју дужност и радио сам с великим планом у тишини без икакве ларме и рекламе чак и на своју личну штету не публикујући ништа док му време не буде. Али најординарнија клевета то је другојаче престављала како ја, Опсерваторија и стације не радимо добро, и није презала ни од чега - ни пре три године када ме је силом уклонила из Опсерваторије па себе наместила да јој и сувише много нашкоди, ни сада опет у лицу професора кога сам ја као недостојног из Опсерваторије уклонио.

Мени, мојој Опсерваторији и вама мојим драгим сарадницима наука у лицу првих представника целог света дала је данас потпуну сатисфакцију - коју сам ја с пуним уверењем очекивао.

Да на достигнутој висини останемо, и друго, да и даље пођемо у служби науци и земљи својој - ја вас молим да не жалите вашег труда у тој служби и да у свему раду стације најтачније по свима прописима у упуштвима поступате. И друго молим да сматрајући стацију као своју учините све што је могућно са ваше стране да стација не прекида рад. Јер као што сам увек писао и поручивао вам само савестан и добар и непрекидан рад треба и науци општој и земљи нашој и њеној примени код нас.

С одличним поштовањем и
поздравом

У Београду
30 новембра 1902 год.

Директор Опсерваторије
М. Недељковић

обе научне области¹⁸ у Србији неспорна а иза наших докумената је његово име, без обзира да ли је те документе лично потписао или не.

Као што је из литературе познато, метеоролошке станице другог реда биле су осниване у оквиру средњих школа – гимназија, а њихове „руковође“ су били наставници односно професори тих школа, док су „метеоролошке станице трећег и четвртог реда осниване при основним школама, железничким станицама и пољопривредним добрима – расадницима при чему су у тим станицама осматрања вршили учитељи и службеници тих установа.“¹⁹

Из једног од наших докумената јасни су планови директора Опсерваторије. Он се ту обраћа школским надзорницима да помогну „подизање“ нових стација (да их увек буде: по 1 стација III реда и по 3-4 стације IV реда у сваком срезу и по 1 до 2 стације другог реда у сваком округу према потреби.“²⁰

То значи да су и ова документа била у функцији да се у селу Бачини организује једна таква „стација“ IV реда. Први докуменат указује на то да се креће са остваривањем тог посла и да ће се „послати потребни инструменти и прибор.“²¹ Други докуменат говори о слању књиге „Метеоролошка Упуства“ од Милана Недељковића (1895).²² Следи пропратно писмо Суду општине бачинске, уз „Годишњу таблицу падања града“ и садржи упутство како се она попуњава.²³ Два месеца од покретања акције, шаље се писмо руковођи метеоролошке стације (циркулар).²⁴ Пошто ствари нису кренуле на добро, односно метеоролошка станица у Бачини није почела са радом, дошло је до озбиљног упозорења: „Ако не можете отпочети редован рад од 20 децембра (...) и ако не можете бити сигурни да ће рад кроз целу идућу годину бити без прекида – онда вас молим да све ствари опсерваторијске вратите одмах, ...“²⁵ Следе штампани допис Опсерваторије насловљен надзорницима школа²⁶ и руковођама метеоролошких станица,²⁷ који садрже осврт на постигнуте резултате и проблеме на које се у раду наилазило 1902. године.

¹⁸ Приметио сам да у више својих радова о њему позитивно пише др Милан С. Димитријевић. Видети, примера ради: Милан С Димитријевић, *Астрономија у Срба 1850-1918*, у: Зборник радова научног скупа Природне и математичке науке у Срба 1850-1918, Нови Сад, 30.-31. октобар 2000, Нови Сад, 2001, 61-64.

¹⁹ Милорад Ђокић, исто, 144.

²⁰ Видети докуменат бр. 6.

²¹ Видети докуменат бр. 1. (писано руком, сл. 1)

²² Видети докуменат бр. 2. (писано руком – копија, сл. 2)

²³ Видети докуменат бр. 3. (писано руком – копија, сл. 3)

²⁴ Видети докуменат бр. 4. (писано руком – копија, сл. 4)

²⁵ Видети докуменат бр. 5, сл. 5.

²⁶ Видети докуменат бр. 6, сл. 6.

²⁷ Видети докуменат бр. 7, сл. 7.

Свих седам докумената заједно говоре о великој упорноси да се у настојањима успе, у шта је професор Недељковић улагао читавог себе. Међутим, као што није имао увек разумевања ни на највишим местима у земљи, тако је и на терену било отпора, несналажења или, једноставно речено, несхватања значаја тога посла.

Из других сачуваних школских докумената из те године нисмо успели да дођемо до било каквог податка о чему се у конкретном случају радило. Управитељ Основне школе у Бачини био је учитељ Вељко Ј Мутавцић, а на тој дужности је од јесени 1901. године. школски надзорник за срезове Темнићски, Левачки и Белички, са седиштем у Јагодини био је др Душан Рајачић, професор филозофије.²⁸

Више бих волео да сам могао презентирати рад о некој успешној активности, али самтрам да је у упорности коју је усвом раду исказивао професор Милан Недељковић оно позитивно зрно које је ваљало осветлити.

UNSUCCESSFUL ATTEMPT OF OBSERVATORY TO ESTABLISH A METEOROLOGICAL STATION IN BAČINA IN 1902

Seven documents found in village Bačina near Varvarin, related to the unsuccessful attempt of the Observatory in Belgrade to establish a meteorological station there, are presented.

²⁸ Раде Милосављевић, *Јагодински биографски лексин*, Јагодина, 2006, 157.